

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ירמיהו פרקים מ"ג-מ"ד

פרק מ"ג, ח-יג

בפסוקים אלה מתוארת נבואתו הראשונה של ירמיהו במצרים. ירמיהו מצווה לעשות פעולה נבואית שנועדה לסמל את "אבן הפינה" להשתלטות נבוכדראצר על מצרים.

1 'וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבֵתִי אֱלֹהֵי מִצְרַיִם... וְשִׁבַרְתִּי אֶת-מִצְבֹּת בֵּית שְׁמֵשׁ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם' (יב-יג)

א) בנבואת הפורענות מציין ירמיהו פעמיים את שריפת בתי אלהי מצרים, ובתווך מנבא על שבירת מצבות בית שמש (בית שמש מזוהה עם העיר און, שכונתה גם הליו פוליס - עיר השמש. לעיר זו נודעה חשיבות רבה בדת המצרית ובמנהל המצרי). מדוע מדגיש ירמיהו עניין זה בנבואת הפורענות על מצרים? ראו את דברי האברבנאל: 'והנה הודיע הקב"ה לנביא הייעוד הזה מאלוהי מצרים כדי שיגידו לישראל ולא יפנו אחריהם כי גם המה יהיו עדי אובד'.

ב) פירוש מפתיע לטיבן של מצבות אלה הציע רש"י על פי תרגום יונתן לנבואת ישעיהו י"ט, יח. לפי רש"י לא מדובר במצבות לעבודת אלילים אלא לעבודת ה': "מצבות בית שמש - מזבחות שעשו שם אותם שנתגירו בימי חזקיהו - שבויי סנחריב שהוליך מכוש וממצרים לפני ירושלים ביום מפלתו, כמו שאמר (ישעיה י"ט, יח) 'ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' צבאות עיר ההרס יאמר לאחת'... 'ההרס' תרגם יונתן לשני פנים: לשון 'האומר לחרס ולא יזרח' (=שמש), ולשון הריסה וחורבן. ומהיכן למדה יונתן, מנבואתו של ירמיהו שניבא בתחפנחס ושבר את מצבות בית השמש אשר בארץ מצרים".

כיצד מרחיב פירוש זה את מעגל הנפגעים מהפורענות, ואת משמעותה של הנבואה?

פרק מ"ד

בפרק מ"ד מתברר שלמרות התגשמות נבואות ירמיהו על חורבן יהודה, שארית הפליטה לא למדה לקח ולא נטשה את דרך עבודת האלילים. בין ירמיהו ובין שארית יהודה במצרים מתפתח עימות חריף. ירמיהו מוכיח את העם ונשותיו על חטא העבודה הזרה, תוך הזכרת התהליך שהביא לחורבן ירושלים ולגלות יהודה, ומזהיר אותם מפני הפורענות שתמשיך לבוא עליהם (א-יד). נאום התוכחה נתקל בניסיון להציב פרשנות הפוכה לתיאור ההיסטורי שתיאר ירמיהו ולפיה דווקא השמדת העבודה הזרה מהארץ בימי יאשיהו היא שהביאה לחורבן, ומכאן נובעת מסקנתם שיש לחזור לפולחן האלילי (טו-יט). העימות מסתיים בנבואת פורענות ליהודים יושבי מצרים (כ-ל). בנימה קשה זו מסתיימת נבואתו האחרונה של ירמיהו לישראל בספרנו, ומכאן ואילך הספר עובר לנבואות על הגויים ולתיאור היסטורי.

2 פרק מ"ד פותח בנבואה לשארית יהודה במצרים, שבמוקדה תוכחה על חטא עבודה זרה. הנבואה נחלקת לשלושה חלקים: תיאור העבר (א-ו), תוכחה על המצב בהווה (ז-י), ונבואת פורענות לעתיד (יא-יד).

א) עמדו על הזיקה בין העבר לבין ההווה בנבואה, ועל המסקנה הנובעת ממנה לגבי העתיד.
 ב) השוו בין תיאור העונש בפסוקים ב ו-ו לזה שבפסוקים ז, ח ו-יא-יד. במה חמור יותר העונש העתידי?

3 וְעֵנּוּ אֶת-יְרֵמְיָהוּ... הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ בְּשֵׁם ה' אֵינְנוּ שֹׁמְעִים אֵלֶיךָ (טו-טז) אנשי יהודה שוללים את תוכחת ירמיהו, ומציגים פרשנות שונה למהלך הרוחני-היסטורי שהביא לחורבן. ביסוד טענתם ניצב קושי תיאולוגי חמור שהטריד את דור החורבן. על מנת להבין את הקושי עיינו בתיאור מעשי יאשיהו במל"ב כ"ג, ד-ז ו-כה-כו. מהי המסקנה שהסיקו אנשי שארית יהודה מתוך הקושי התאולוגי, ומה התשובה שמשיבים לקושי זה ספר מלכים (שם, פסוקים כו-כז) וספר ירמיהו (פסוקים כא-כג).

4 א) בפסוקים טז-יז מנגיד העם בין דבריו שלו לבין דברי ירמיהו. עמדו על המתח בין שני הדברים' ועל ההצדקה שמביא העם להוכחת נכונות דבריו.

ב) בהמשך דבריו לעם (כד-ל) מתאר ירמיהו את הפורענות העתידה לבוא על שארית יהודה, פורענות שעתידה להוכיח את נכונות נבואתו (כפי שכבר ראינו במקומות נוספים בספר). לאורך פסוקים אלה שזורים לשונות הקשורים לנדרים ושבועות (הקמה, שבועה בשם, חי ה'). עקבו אחרי הנדרים והשבועות ושימו לב להקשריהם השונים ולדרך בה מעמיד ירמיהו את הנדרים והשבועות לעבודה זרה מול שבועת ה'. מה הטיעון המכריע המתבטא בדרך זו?

5 נשות יהודה, הממלאות תפקיד מרכזי בויכוח עם ירמיהו, נזכרות כמה פעמים בפרקנו. עקבו אחרי אזכוריהן במהלך הפרק (ט, טו, כ, כד-כה) ועמדו על תפקידן בויכוח. שימו לב במיוחד לעולה מפסוק יט, והיעזרו בפירושו של מנחם בולה (בדעת מקרא): "לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם - הַכוֹוֹנָה לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם. וְשֵׁנָה הַכְּתוּבָה אֶת הַלְשׁוֹן לְגִנְאֵי. הַכוֹוֹנָה כְּנֹרָאָה אֶל כּוֹכַב הַלַּכְתָּ נֹגַהּ, אֵלִילָה אֲשׁוּרִית, הַקְרוּיָה אֲשֶׁת, שֶׁהִיָּתָה נֹחֶשֶׁת לְגַבְרַת הָרֵאשׁוֹנָה בֵּין אֵלֵי אֲשׁוּר... בְּתַפְּלוֹת הָאֲשׁוּרִים וְהַבְּבֵלִים הִיא מְכוֹנָה מַלְכָּה." "

הרחבה

'הנני נתן את פרעה חפרע מלך מצרים ביד איביו וביד מבקשי נפשו'

פרעה חפרע היה המלך הרביעי בשושלת העשרים ושש, ובנו של פסמתיך השני. בימי חפרע היתה מצרים פעילה בזירה המדינית של המזרח הקרוב וניסתה להמריד ארצות שכנות בנבוכדנצר מלך בבל. על פי קווי מדיניות אלה סייע חפרע לצדקיהו מלך יהודה לעמוד נגד בבל במצור ירושלים. התערבות מצרית זו גרמה לנסיגה זמנית של צבא בבל. אך הצלחתם לא האריכה ימים. הם נאלצו לשוב לארצם באותה שנה עצמה, וירושלים נכבשה ונהרסה. חפרע ניסה לגייס בכח את צידון ואת צור, אך הדבר לא עלה בידו. בכך לא נסתיימו כשלונותיו: הלובים, שכניו ממערב, ביקשו את עזרתו נגד המושבה היוונית בקירני. במסעו מערבה נחל צבא מצרים מפלה, ובעקבותיה התמרד הצבא במלכו. אחד המצביאים של פרעה חפרע, יעחמס, הכריז על עצמו שהוא פרעה וכפה על המלך שותפות במלוכה. בשנה השלישית לשותפות זו יצא חפרע למלחמה נגד יעחמס אך נוצח בקרב ונהרג. למוות זה התכוון ירמיהו בפסוק שלפנינו.

בטקסט בבלי מקוטע מסופר על מסעו של נבוכדנאצר למצרים: "בשנה השלושים ושבע צעד נבוכדנאצר מלך בבל למצרים למלחמה... יעחמס של מצרים גייס את צבאו... הוא קרא לעזרתו..." השנה היא שנת 567 לפנה"ס, והמלך הוא כנראה יעחמס השני, שהפיל קודם לכן את פרעה חפרע. יוסף בן מתתיהו מספר, שבשנה העשרים ושלוש לנבוכדנאצר "חדר למצרים לדכאה והרג את מלכה שמלך בזמן ההוא, והקים מלך אחר. ואת היהודים שהיו בארץ לקח שוב בשבי והולכים בבלה".

(מתוך: יאיר הופמן ורפאל גבעון, עולם התנ"ך לספר ירמיהו)

"וַיְבִינּוּ בַּמֶּקְרָא" < לקט ביאורי מילים לירמיהו פרקים מ"ג-מ"ד

פרק מ"ג (ט) **וּטְמַנְתֶּם בַּמֶּלֶט בַּמַּלְבָּן:** ירמיהו מצטווה להטמין את האבנים במלבן - הרחבה שבפתח בית פרעה, עד שיגיע נבוכדראצר. פירוש אחר - המלבן הוא התבנית שבה עושים את הלבנים.

(י) **וְנָטָה אֶת-שַׁפְרוּרוֹ (שַׁפְּרִירוֹ) עֲלֵיהֶם:** נבוכדראצר ישתלט על מצרים ויניף עליה את שרביט מלכותו.

(יב) **וְעָטָה אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּאִשׁוֹר יַעֲטָה הָרַעָה אֶת בְּגָדוֹ:** נבוכדראצר יבוזז את שלל מצרים ויתלבש בו בקלות כרועה המתלבש בבגדו.

פרק מ"ד (יט) **הַמַּבְלַעְדֵי אָנְשֵׁינוּ עֲשִׂינוּ לָהּ כְּנֹנִים לְהַעֲצָבָהּ:** הנשים אומרות שבהסכמת בעליהן עבדו למלכת השמים, היא האלילה אשתר, ועיצבו לכבודה 'כונים' - מאפים בצורת כוכב, סמלה של אשתר.

(כה) **וַתְּדַבְּרֶנָּה בְּפִיכֶם וּבִידֵיכֶם מֵלֵאֲתָם:** הם התחייבו ונדרו לעבוד את האלילים ואכן קיימו את נדרם בפועל.